
Varga Illés

KLENÓDIUM

ELSŐ MEMORÁBILIA
(A KÁCSOS RÉHE VIZE)

*Amelyben Gabógyás hadonc visszatér
egykori szolgálatának színhelyére*

*A középkori esztendők
Enyészet havában,
a Fekete Határon*

1.

Három holdtöltével azelőtt, hogy a bökötörök bevették a Salapi várat, kaszárnya-cellámba toppant Abagos, a gyepüket vigyázó erdőjáró. Leszegett fejjel érkezett, lángmarta kacagánya alól, iszappettyes gúnyájából morotvák nehéz illata – felégett mocsarak vásárfiája – párállott. Büszkeségét sutba, vakondprémmel szegett nemezsüvegét az ágyamra dobta, bizonyos szavak jelentése és egy hely felől érdeklődött, meggyőződése volt, hogy tudni fogom a választ.

Őszutó volt, az erősség megbolydult darázsfészekre emlékeztetett – a határon hadjárás, a hátországból senki fia nem ígérkezett, s ahogy apadt a remény, úgy duzzadt a portyázó hadak elől menekülők száma is. A közelgő veszedelemmel, a vár sorsával azonban nem volt dolgom – kém voltam a Salapi várban. Tennivalóim egyre gyarapodtak.

A sors akarta úgy, hogy akkor ne legyek szolgálatban, máskülönben bajosan szakíthattam volna időt az űzött tekintetű felderítőre.

Ahogy betettem mögötte a körletajtót, nem minden gyanakvás nélkül vettem szemügyre; még sosem találkoztam Abagossal. Csupa-heg ábrázató, tagbaszakadtságában is hórihorgas férfi volt a határvadászok hadnagya, félelmetessé azonban nem a termete, sokkal inkább zavaros tekintete tette, fekete szembogara mélyén, ahogy fokosának törött élén, vad szikrákat hányt apró cserépmécsesem lángja.

Biccentve rúgtam alá a körlet egyetlen lócáját. Leült, és alakjával együtt baljós félhomály ülte meg a zugot. Hol órá pillantottam, hol meg kifelé bámultam az ablakon, a filingező hótól lisztes várudvaron tébláboló zaklatott alakokra: Abagos kísérőire.

Abagos, a gyepűőrök hadnagya, akiről fiatal kora óta dicshimnuszokat zengnek a tábortüzeknél... Ritkán mutatkozott a környéken, még ritkábban a falak között, akkor is térült-fordult. Fajtájából több is szolgált a határvidéken – Menyéteknek nevezték magukat. A hadnagyukról csak azt tudtam igazán, amit bárki más vélt a neve után: hogy szőrrel született. Ő pedig talán még ennyit se tudott rólam – ám most betoppant... és nevémen szólítva, kedvtelésből űzött elfoglaltságaimról tudakolózott. Úgy tartotta, megoldhatom a talányt, amelyet senki más, amit ő maga sem volt képes... hogy neki sikerülhet, ami még senki emberfiának: megugorni az elkerülhetetlen elől.

A dalokból nem úgy ismertem, mint akinek az első jelzőtüzre inába száll a bátorsága; bár ki tudja, újabban csőstül érkeztek a hírek seregestől kigyúló villáncsokról.

A Halálmezszye lángokban állt, s ha valakinek, neki tudnia kellett: nincs remény. Megfordult a fejében, hogy csak az irháját igyekszik menteni, ahelyett, hogy örökösen a határvidéket járva, szerencsését kísérve vigye vásárra a bőrét. A bökkenő csak az volt, hogy a Salapi-síkságról és a völgyből láthatólag már nem volt kiút. Meglátszott a külsején. Az arcára volt írva.

Míg beszélt, jól megnéztem magamnak: vérmocsokkal lepett köpenye alatt foszlott láncing, lázban égő szembogarában látomások kísértetei – ahogy a fejét ingatta s kapkodta, csapdába esett farkast, rebbenő tekintete veszett hiúzt idézett. Amint megszólalt, felpattant; úgy járkált fel és alá szűkösnél is szűkösebb cellámban, mint valami ketrecbe zárt fenevad. Közben, kivált, ha a kinti hófúvás zümmölése felerősödött, csak sóhajtozott, mintha a zimankó őrületbe akarná kergetni. Mindent egybevetve, úgy viselte magát, mint valami beszari újonc.

– El kell mennem – csak ennyit mondott, s kezdte a fel-alá járkálást.

– Hát, ha egyszer szorul a kapca...

– A szükség szorít rá.

– Értem – fordultam el az ablaktól. Nyilván azért, mert nem értettem.

Mindketten tudtuk, ez aligha lehet kielégítő magyarázat, ugyanakkor, az adott körülmények között nem is volt rá szükség.

– Te, Gabógyás, hallottál már a „Kácsos réhé”-ről?

– Soha életemben.

– Azt hittem, te talán igen. Hisz’ ismered a környékbeliek szava járását – sandított a polcaim felé.

A durván faragott, gyalulatlan deszkákon sorakozó feljegyzéseimre célzott, a Salapi-síkon töltött szolgálati idő alatt végzett munkám gyümölcsére. Híre ment – hogy ne ment volna? –, de nem tudtam, akad élő ember e vidéken, akit érdekelhet rajtam kívül.

– Kácsos réhe?

– Az. Ismersz ilyen nevű helyet?

– Nem... Hírét se hallottam... – ráztam meg a fejem. – Soha – tettem hozzá, amikor gyanakvó tekintete az enyémbé kapaszkodott.

– Sejtetd, hogy mi lehet?

– A „kácsos réhe”? – ízlelgettem a szót. – Kácsos, kácsos... akácsos, akácsos? Akácsos rétje? Akácsos rét? Kacsos réve? Kacsos rév? Talán egy akácsos erdő vagy valami átkelő.

– Úgy van! Egy rugóra jár az agyunk, Gabógyás, de a Salapi-síkon nem terem akác. És révet se találni közel s távol. Nem is volt soha.

– Ha azt mondd.

Ennyiben maradtunk. Ő félrenézett, s mindketten hallgattunk egy sort.

– Makuj kovácsnak van egy akácfája... – igyekeztem emlékezetébe idézni, mert kezdett kifejezetten zavarni a felbukkanása, s még mindig nem tudtam, mit akar valójában. – ...a molnár fia, az a szeszpetes tacskozó hozta, mint zöld ágat, amikor a lányának udvarolt, az meg elültette a szitásmalom alatt...

– A zöld ágat?

– Dehogy! A molnár hozatott egy csemetét valahonnét, ahonnét a faanyagot szerzi. A fergettyűfogak miatt kellett neki. Északabbra, ahol a mesterséget tanulta, akácból készítik, nem gyertyánból. Lefogadom, hogy mézet is ad – folytattam. – Rájárnak a méhek. A legjobb fajta mézelő akác, de valóban nincs több, csak az az egy.

A felderítő hallgatásba burkolózva fogadta a történetemet. Mindenki ismerte. Nyilván csak azért hallgatta végig a mondókámat, mert valami más befejezést várt. Elképzelni sem tudtam, hogy mit.

– Jól ismerem azt a helyet – szólalt meg végül. – A Csellengő vízlépcsőinél... Ahol a csobogó alázúg, hogy aztán a Sodrosban buzogjon tovább. Nem messze onnét csak lapály van, mocsolyás ingovány, a Sós mocsár. Retek egy környék. Bűdös. Minden dögöt ott vet partra a Sodros. Mostanság emberi tetemeket is látni...

Elhallgatott. Aztán csak annyit mondott:

– El kell mennem.

Vetett még egy utolsó, sanda pillantást a polcaimon heverő feljegyzésekre, aztán már csak a hátát láttam.

Ahogy jött, úgy távozott; ugyanazokkal a szavakkal, és köszönés nélkül. Amit viszont magával hozott, velem maradt: a lehelete nyomán hallhatóvá vált megmagyarázhatatlannak a büze... A göncei alól, a hónaljából és ágyékából terjengő nehéz pára egyre nyomasztóbban feszítette a sarokban pattogó-durrogó kályha hevétől már amúgy is hólyagként dagadó cella forró levegőjét.

2.

Abagos, a Menyétfő, a határhadnagy elment, noha valószínűleg korántsem úgy, ahogyan azt ő eltervezte. S hogy megtalálta-e, amit keresett... annyi bizonyos: borzalmasan megcsonkított testére Kurman hadnagy felvigyázói bukkantak rá a Cserényes réten; kihegyezett karóra tűzött fejére pedig – más vitézekével együtt – óvatlan picés kölkök az Ölyves szikkatagóságában.

A Menyétfő vérfivérei auxiliáris alakulatokat, a felelős hadnagyok körültekintő vizsgálatot követeltek Kurmantól. A vizsgálat azonban gyorsan véget ért, a Menyétek pedig egyre-másra jutottak hadnagyuk sorsára. Az egyetlen fogódzó az egyik vérfivér tanúvallomása volt, akit Abagos küldött hozzám megérdeklődni, sikerült-e kiderítenem valamit a Kácsos réhe nevű helyről, mióta először és utoljára nálam járt. Mire a Menyét Salapira érkezett, Abagos már nem élt. Így lettem látszatra kulcsfigurája Abagos titokzatos halálának, vagy inkább – az akkori körülmények közt – így nyert Abagos halála titokzatos színezetet. Kurman azonban, talán, mert egyik kiképzőtisztem volt annak idején, talán, mert jobb dolga is akadt, minthogy engem fingasson, nem faggatózott sokat, és egykettőre lezárta az ügyet. Mi tagadás, ekkortájt nekem sem volt időm különös látogatásán, majd halálának cudarságán merengeni. Megvolt a magam baja, ahogyan mindenkinek a határvidéken.

A szélrózsa minden irányából százával érkeztek a menekültek – gyalog, saroglyán, batárral vagy lovon –, és borzalmas híreket hoztak magukkal. Hegyek-völgyek mentén láthatárig kigyózó soraik közt szekérről szekérré, szájról szájra szállt a gyászos temonda, és a mind nyilvánvalóbbá váló fenyegetésre a vár környéki falvakból is megkezdődött a falak mögé hurcolkodás.

Szikrány várnagy a felesleges fejveszett riadalmat elkerülendő nem vette elejét a fölös, igaztalan szóbeszédnek; a vészmadarak semmi olyasmit nem károghattak, amely a Fekete Határ túloldaláról ne lett volna elmondható. A várnagy jól tudta, hogy ami onnan várható, ahhoz képest a mennykő is szelíd... Miért épp a kósza híresztelésekre adott volna? A pórnép amúgy is szívesebben adott hitelt a baljós híreszteléseknek, mintsem hogy odavesse magát a bizonytalanság mételeyének – és ezzel jó szolgálatot tett a várszolgáknak: a bentiek jól tudták, a vakrémület sajátos gazda, nem a veszély, hanem a kétség talaján számít bő termésre. A megannyi hírharang láthatóan jól végezte dolgát: egyelőre nem tört ki pánik.

Annál inkább meggyűlt a baj a tolvajokkal, a rendbontókkal, a zsebeseikkel és az útonálló betyárokkal – Kurman hadnagy gondárjai nem győzték fára húzkodni a hétpróbás latrokat. Lába kélt a feljegyzéseimnek is, de mit se törődtem vele. Véget nem érő szolgálatok követték egymást, és kisebb gondom is nagyobb volt annál, semhogy a meglovasított könyveknek próbáljak nyomára bukkanni.

Végül is elpusztult minden. Ott veszett Kurman, és ott veszték a gondárjai is, és amilyen véget értek, még a kézre kerített betyárok jártak jól: tatárfattyak, a Fekete Határon átkelő bökötörök és hitsoros fekete csatlósaik nem kegyelmeztek. Kő kövön nem maradt.

3.

Évekkel később láttam viszont egykori szolgálatom színhelyét. Üde, homályfényű pirkadat színeivel tárult eléem. Az ébredő, láthatatlan, de annál nyilvánvalóbb kikelet zsongása egészen a bőröm alá férkőzött, valóságos lázadást szított a zsigereimben, és morózus kedélyállapotom a hófoltokkal együtt olvadt hűvös frissességgé.

Ujjasomban pecsétes útlevel, finom szövésű köpenyem alatt könnyű láncing és macskabőrbe tekert marakodó lapult. Az alkalmatlankodó őrzáratok és alkalmi útonállók ellen ily módon felvértezve határozott, de óvatos léptekkel róttam a Mezősgye úttalan útjait a néptelen vidéken.

A hegyi réteken és bükkösökben hóvirág virított, a déli tölgyesekben már sárgállott a húsos som, amikor – épp mandula-virágzás idején – megpillantottam a Fekete Határig nyújtózó síkot: a Halálmezsgyét.

Onnan, a Zordoványi bércről, amelynek csorgójánál hajdanán belek omlottak egy korsónyi vízért, jól be lehetett látni az egész völgyet, a szorost s még az előtte elterülő síkot is. A mezsgyét egykor a hágók – egyszersmind

a székesvárosba tartó karavánutak – felé őrző végvár dűledékeihez épp szekérnyi széles, sötét szoros vezetett. Fenyegetőn magasodott fölé a szakadékos hegyoldalban éledő bükkös összefüggő lombkoronája: a hajladozó lombtenger világszéli zúgóként susogott. Fodrain – akárha ó-idők tengerbe veszett kincsei volnának – elvétve bukkant csak felszínre egy-egy hegyi szil- és juharkorona.

A hegyláb végében a bükkerdőt szelídgesztenyétől tarka gyertyános váltotta fel; egészen a keskeny, sebes vizű Sodrosig tört előre, ahol sötétszürke serege kocsányos tölgyvel, hamuszín kőrissel mérkőzött. A Sodros mentén friss irtás feketéllett – valahol ott reméltem rábukkanni a falura, mely – hallomásból úgy tudtam – máris elegendő lelket számlál hozzá, hogy a Salapi erősítvény fragmentuma feltámadjon üszkös szemfedele alól. Elhagytam hát a kilátót, és rátértem a bércről lefutó girbegurba erdei ösvényre.

A kényére-kedvére kanyargó gyalogúton mindössze néhány mókussal és egy átfutó iramszarvas villanó alakjával találkoztam, lejjebb, a gyireszben azonban már asszonyok énekét hurcolta völgy iránt a szél. Ezeket talán a köptetőnek való sötétbarna kapotnyak meg csapolásra váró, édes nedvű szil csalta ki az erdőre.

A vadonból aláereszkedő ösvény ismerősként köszöntötte a falu határába futó járó, amelyet szolgálatom idején egyszerűen csak Sárosnak hívtak a helybeliek, s hogy itt-ott már vágatja is akadt, mutatta gyakori használatát. Gyanítottam, most másként nevezik.

A Vápakotyás melletti tehénhajtóra vivő út mentén libagógóság és ismerős, egyhangú kondulások fogadtak – a kelő nap fényével útjára bocsátott csorda vezérkolompjának messziről vissza-visszaszűrődő, sejtelmes kongása, majd mindjárt az első fakerítés magasságában egy magányos eb komor ugatása, melyre megannyi társának bizalmatlan csaholása felelt a hosszan elhúzódó léckerítések mögül. A falu útjának egyik oldalán zsindeletetős, meszelt falú épületek sorjáltak, a leveles kapuk fölött virágzó kajszibarackfák ágai hajoltak át. Az egyik ilyen takarosabb portára nyitottam be találmra, noha a kisebb, külön zsindeletfedél alatt álló utcaajtót meglepetésemre zárva találtam.

A szekérnek való kapu nyikorgott, a kerítés mentén rögvest megtermett, csombor kutya szaladt felém. Ahogy nekiiramodott, majd megállt, hogy megugasson, valahonnét a hátsó udvarból parancsszó csattant a hűvös, reggeli szélben. A nemezes szőrű, szófogadó juhász kutya erre már meghátrált, s farát mutatva visszakozott a kurtára vágott üstökű suhanchoz, aki talpával a sarat dagasztva, kezében moslékos vederrel toppant elém.

– Aggyisten! – böktem oda a sihedernek, aki gyanakvását véka alá ugyan nem rejtve, de azért csöppet sem ellenségesen méregetett. Szemmel láthatólag maga sem tudta, mitévő legyen. Aligha ő a gazda – lehajló gallérú, kurta ingéről, bő ráncú, térd alá érő gatyájából, csupasz lábáról béreslegénynek gondolhatta volna az ember.

– Itthon van-e a gazdád, fiam? – kérdeztem.

Válasz helyett a tornácra hágott... de hátrált rögvest kifelé:

– Daban horz nachechsa... – hajolt meg mélyen az ingujjra vetkezett óriás előtt, aki egyszerre csak ott állt a tornácfedél alatt.

– Aggyon Isten! – köszöntöttem a gazdát, ahogy régebben szokásban volt errefelé; hogy ő volt az, a kun cseléd szavaiból sejthettem.

– Szerencsés jónapot!

A gazda nem szólt többet, csak a rongyot vetette a heregye párkánydeszkájára.

– Egy römpöly bor jólesne, bátyám, ha ismerik még errefelé a kerüjbejebbet.

Az égimeszelő egy kézmozdulattal elbocsátotta szolgáját, engem széles mozdulattal intett beljebb, sarokig tárva ki a pitvarajtót:

– Tán akad egy messzely is. Isten hozta minálunk!

– Magam is igyekeztem – hajtottam fejet.

4.

Rökömec, a molnár már híret vette érkezésemnek. Vendégszeretetét – hosszúra nyúlt látogatásom zálogát – azonban nem csupán az előttem loholó futárnak köszönhettem.

A dolgos kéz elkélt a háznál, mert bár molnárja már volt a falunak, örölni még a szomszédba jártak a helyiek. A birtok új ura a hegyekben vadászott, s leghamarabb csak a medvék érkezésével volt várható. Vele volt dolgom.

Reméltem, hogy – így esztendőik múltán – eleget tehetek egy régi fogadalomnak, de az emlékezetes esemény, az örgróffal együtt, még hosszú holdtöltéken át váratott magára. Így eshetett, hogy bár csak egy messzely borra tértem be a molnárhoz, amikor végre átadhattam a Griffkeselyűs Bandérium négyfelé vágott zászlájának féltve őrzött darabját, már javában sárgult a virágos kender, és a Csellengőn ismét őrlött a szitás malom.

A napsütötte dombhátak ekkorra már verőfényben hullámzó varjúhájától híztak, és az „Isten hozott minálunk!” nem csupán kényszerű alakoskodásként fogadott Rökömec-telkén. A molnár nevét egyébiránt, amely magától

értetődőn óriás termetére utalt, a vissza-visszaszállingózó határpásztorok ferdítették a maguk nyelvére.

– ...hogy értelme is legyen.

Ahogy ők mondták, noha valahol, keleten még tisztelték a „Dicső Far-
kasok” határvadász nemzetségének, a Raul Comesek nevét. Dolgom ugyan
nem akadt velük, de hallomásból ismertem őket, félsarkantyús nemesként
szolgáltak, s éltek, ahogy tudtak. Ez a Rökömec a néhai molnár unokáját
vette el, így a malom és az őrlés joga is őt illette.

Asszonya nőnek szűkszavú, feleségnek szemrevaló, embernek tündéri
teremtés volt. Megjelenésében és viselkedésében egyaránt volt valami éte-
ri, amit máshová valóknak nehezen, egy magamfajta inkvizítornak bajosan
lehetett volna megmagyarázni. Engem vajmi kevéssé szívlelt, és ezt akkor
is éreztette velem, ha beljebb tessékelve a szobába, széket törölve kínált
hellyel: Ide üljön, na! Máskülönb, amidőn az ura súlyos léptű ökreivel
csuvarozva a határt járta, csak háttal forgolódott, úgy vetette oda: Üljön le
mán, na, ha léel magadnak egy kis helyet!

Így hát amint tehettem, kiköltöztem a főveny-mellékre, ahol az új ma-
lom épült. Ott aztán akadt munka bőven.

A szítás malom, szinte csodával határos módon, épen vészelté át a dú-
lást. Még azután is így gondoltam, hogy tüzetesebben megvizsgáltam ron-
gálódásait, és megállapítottam, hogy épségről csupán más felépítményekkel
összevetve szólhatok. Garatja szénné égett, üszkös gerendelye, csigapalló-
ja derékba szegetten korhadt a szárazmederben – a Csellengő folyásiránya
időközben megváltozott –, fergettyűje szálakra hasadozott, fogai rég elrot-
tadtak. Guzsalyvasát alighanem elhordták az bökötörök, őrlőköve boszor-
kányos módon szétmállott, akár a túró. Lisztelőköve lejjebb hevert a patak-
mederben, perpenccesait rozsdá ette, ha őrlésre fogják, alighanem addig
hedergett volna, míg a habokba nem roskad az egész alkotmány. Termés-
kő falai azonban szilárdan álltak, csak a meder felőli oldalt kellett kissé meg-
erősíteni, hogy alá ne mossa egy áradás.

Ide költöztem hát, amíg Rökömec a kocsiján a vidéket járta, hogy elébb
javításhoz szükséges anyagokat, majd, hogy őrlendő gabonát gyűjtsön a kör-
nyező falvakból és tanyákról.

Mikor a malom már állt, egy kis káposztával meg szénával a hónom alatt
csatangoltam a hegyek magasában. Kelepcéket és lószórból kötött cseklé-
ket jártam végig ott, ahol még állt a hó – a koplaló vadak kevésbé elővigyá-
zatosak. Főként fácánt meg nyulat vizslattam, előbbiből tucatnyi s hozzá
félennyi őz került Rökömecék konyhájára. Csillag persze beérte annyival,

hogy „az erdön találtam”, porontyai pedig még azt sem tudták, miféle-fajta húst esznek, nehogy rosszat találjanak szólni. Megfordult a fejemben, hogy hurkot állítok az iramszarvas nyomaira is, de egykori bajtársam, Düske szavaira emlékezve elálltam e szándékomtól – a vén betyár lekicsinylően szolt azokról, akik az ilyen nemes vadat nem megfeszített ívvel ejtik el.

Ideje volt a barlangi medve elejtésének is, ráadásul kiváló idény ígért: a havasokban elbírta még a hó a talpfát és a kutyát, az álmatag bundást azonban már csak bajosan – így a legjobb esély most kínálkozott rá, hogy Kolotással, Rökömec időközben mellém szegődött béresével nyársra tűzzünk. Nem akartam azonban túlfeszíteni a húr; a hír, hogy a föld új ura mackóra vadászni érkezik majd a Salapi-kúriába, visszatartott – csak néhány szürkefarkast ejtettünk el. Ezek éppúgy süppedtek és megrekedtek a hóban, meg aztán eb, aki bánja, ha az ilyen csikaszt rendesen irtják, ahogy kell. Prémes bundájukból egyet megtartottam, a többit három remek csibukra cseréltem Kolotással, aki mestere volt e rövid szárú, kupak nélküli pipafajta faragásának. Ugyan ő maga sem vetette meg a füstölést, még nem vált szenvedélyévé, mint oly sok pásztornak. Egy-egy icce ínycsiklandó bor mellett hűvös és meleg éjszakákon egyaránt nagy kedvvel füstöltük a két holdat, szavak nélkül is értve, mit akar mondani a másik. Legelőbb is azt, hogy szócséplésnek tűnne bármely bölcs gondolat.

5.

Egy alkalommal a kutyák hölgymenyétet kapartak ki a gyökerek alól, ezt a prémet azonban nem szívesen kótyavetyéltem volna el. Csillagnak szántam búcsúajándékkul, hátha ettől megbékél az asszony. Noha férfiember asszony dolgában nem lehet elég bölcs, s nem törtem a fejem furcsa ellen-szenvén addig sem, azért különös sorsa s főként az, miként vészelhette át a Dúlást, a kíváncsiság – ha nem is a gyanakvás – csíráit hintette el bennem. Minthogy azonban nem tartozott rám, sosem hoztam szóba.

Utolsó találkozásunkkor, ahogy a tisztaszobába tessékelt, mindjárt tudtam, hogy érzéseim a hermelinprém sem fog változtatni, de azért csak odanyújtottam neki: Vegyed, asszony, s lássad hasznát.

Azért ő is állva fogadott, miként Rökömec, és az éjszaka poharazgatással, történetek mesélésével, aztán további poharazgatással telt.

Másnap kora hajnalban, még jóval az első kakaskukorékolás előtt szándékoztam útra kelni. Az esti pálinkázgatás alkalmával viszont alaposan a pohár fenekére nézhettem, a hasamra sütött a nap, amikor felriadtam. Bú-

csúm így sietősre sikeredett, nem akarván tovább alkalmatlankodni, az ebédet meg sem várva kerekedtem fel.

A Saras kaptató ezúttal rácáfolt nevére, s cudarul porzott hátasom patái alatt. Éjszaka esett ugyan, talán még délelőtt is hullott valamennyi, de a nyári nap hamar szikesre égette a nagyját, csak a keréknyomokban gőzölgött még itt-ott némi latyak. A tehén-hajtót megkerülve, a Mocsolyás-láp felé vettem az irányt. A Csellengő mentén, az irtásokon átvágva terveztem elérni a malmot, hogy még egy utolsó pillantást vethessek rá, s titkon reméltem, hogy Kolotást is ott találom. Az egyik pipám rosszul szelelt az este, s miközben óvatosan léptető lovam nyergében magam próbáltam kifundálni, mi baja eshetett, vékonyka gyerekhangok ütötték meg a fületem.

A dallam egyszerű volt, de az éneklők hangjai közt az egyik ismerősen csengett. Amint füleltem, rá is jöttem, hogy Rökömec kisebbik lányának hangját hallok, a nyughatatlan, tűzről pattant Ugrináét, amint énekelni tanítja a fiatalabbját.

Magasba kapó énekük érces csengése kristályvizű források tisztaságát idézte, mégsem a hang volt az, mi megállásra és – mi tagadás – hallgatósra készített.

Az ének gyerekdal volt, melyet csak az anyjuk szoknyája mellett lábatlankodó legkisebbek faragnak a maguk örömére, a szavak mégis szíven ütöttek. Mintha hatalmas harang kondult volna a mellkasomban, amint fületem hegyezve meghallottam:

*Kácsos ré'e felett bábabukra áll ma,
aki odamegyen, hosszú lesz en álma.*

Elöttem nem messze zsvajgó gyerkőccsapat poroszkált a Vápakotyás felé. Alaposan körbenéztem: más részük a Sodros felé csellengett.

Ügetésre váltottam, így beértem Ugrinát és társait.

– Szép jó napot, bátyámuram! Hát a tele pohár tanácsán indult útnak?!

– Pálinkás jóreggelt! – szűrtem a fogam között, mert nem volt ugyan kedvem a lány élceihez, de kedveltem, mert szép volt. – Miről énekeltél, Ugrina?

– Hát a kácsos réhéről, mi másról? – csodálkozott a lány.

– A „kácsos réhé”-ről? Hát az meg mi a csuda, fiam?

– Nohát, apám szerint maga ritka eszes ember, oszt mégse tudja, mi az a kácsos réhe?

– Nohát, micsoda hírharang az apád! Na, és te talán bizony tudod, mi fán terem?

– Nem fán terem az, hanem éppen hogy alatta! Jöjjön az uraság, majd én megmutatom!

Ugrina könnyed szökelléssel vetette magát a magas fű közé, onnét meg a cserjés bozótosba, hogy ne követhessem, de sárkányfarokként vergődő szösze hajfonatának villanása így is elárulta, merre jár.

A gyereksereg, ujjongó siserehadként eredt a nyomába. Ajkukról lihegve szakadt fel az a varázslatos két sor, amely mágikus erővel, ellenállhatatlanul, megbabonázva vont maga után.

A sás szétnyílt... Én pedig ott álltam az akácfánál, amelyet még Ugrina szépanyja ültetett. A fa egy kinyúló földpadkába kapaszkodva hajolt a Csellengő kristálytisztán zubogó sodra fölé. Egy helyt a víz kicsiny tóvá alakult át, s visszafolyt. Felszínén, mint apró hajócskák, akácvirág szirmai úsztak.

– Itt van, ni! – bökött felé felszegett orral, míg félrehajtotta egy szomorúfűz ágait.

– Kácsos réhe, he? S az meg mit jelent?

– Hát akácos rétet, csak mi a kácsos réhének hívjuk, mert azt könnyebb kimondani. Nem mindenki tud olyan szépen beszélni, mint az úr.

– Oszd mi dolgokat itten?

– Hogy nem böki ki azt a két szép szemit! Hát fürödni, mi másért?

– Úgy érted, itt feredeztek, lubickoltok, pancsoltok?

– Hát, ha az fürdést jelent... Láthatja, milyen mély itt a víz! Az aprajának egészen a derekáig ér, s a nap is mindég idesüt. Meleg van, nem kell attól tartani, hogy meghűl az ember.

– S a bábabukra?

– Ott van, ni! – szúrta mutatóujjával egy távoli pont felé.

A kurkubó légies, derengve csillanó éteri hídként magasodott a Csellengő és a Sodros közé ékelt akác koronája fölé.

– Anyám szerint a bábabukra tövében kincs van elrejtve, de aki a tövéhez merészkedik, annak felszívja a lelkét s a tündérek honába kerül.

– Igen... a szivárvány-legenda. Most menjetek! Később, ha már elmentem, visszajöhettek.

A gyerkőcök csalódottan távoztak. Csivitelésük messzire szánkázott a vízen.

Ez volna hát a Kácsos réhe? – ingattam a fejem hitetlenkedve. Aztán – régi beidegződés – alaposan szemügyre vettem a helyet.

Sehol semmi – csak a virágszirmokat kavarta a víz. Azt azonban oly erősen, hogy akarva-akaratlan is elrévedtem sejtelmes udvari keringőjük láttán.

Az apró áramlatok követhetetlenül bonyolult mintázatokba rendeződtek, és boszorkányos táncot lejtettek a patak tükrén. Felismerhetetlen, mégis ismerős ábrák képeit idézték fel, amelyben egyszerre volt jelen az ember imbolygó tükörképe, a ringatózó végtelen-kék ég és a rőfnyi mélyen kavargó iszapfenék.

Leugrottam a nyeregből, és a vízhez léptem, a patakmeder birkafejnői köveire. Éltés arc nézett velem farkasszem a víztükörből. Esztendőök és szolgálat évei marták keményre azt az arcot. Megmerítettem benne a fejem, s lófarkamat hátracsapva élveztem hűvösét.

A vízszínen ringó akácfavirág-szirmok tánca hirtelen fordulatot vett – a fénypázmák lánca fonódó karikáikra estek. Körkörös gyűrűik az akácfa gyökerei alá tocsogtak, s tovább, vissza a folyásirány mentén, a Vápakotyás felé, ahová szaladt, futott a fény, s űzte maga előtt az iszapos, kotyogós lapályvizet...

Felnéztem. A szívárvány nem volt sehol. Mintha hatalmas sírkő nehezedett volna a mellkasomra, oly súlyos gondolatokkal utasítottam magam mögé a Halálmezsgyét, és vágtam neki a Saras kaptatónak. Még Kolotás-hoz is elmulasztottam beköszönni, csibukja máig úgy szelel, akár a csernyéskemence.

A nap hevét szalmakalapom alatt éreztem, izzása, akárha a törkölyyel együtt felszippanzott szó maradékát facsarná elmémből, bő patakokban csorgó verejtéket sajtolt a tökfödő árnyékában. Tarkóm együtt lüktetett a nap hevével, a halántékom és homlokom gyöngyözött, az izzadság a hátamra és az állam alatt a mellkasomra folyt, gondolataim a Rökömeccel folytatott utolsó szóváltás körül csapongtak: a derék férfi röstellte, hogy az elmúlt holdtölték alatt nem ő viselte a nadrágot, s asszonyával szembeni erélytelensége miatt bizonyult rossz gazdának.

„Eleget aludtál egyedül” – koppantak súlyos szavai az asztalon, melyeknek igazuk adta nyomatékát és a kellemetlen körülmény, mely felszínre vetette őket: az elmúlt hetek, hónapok alatt egyszer sem ejtette ki a száján. Rökömec úgy vélte, nem becsült eléggé, s megkerült a méltó bánásmód: igaz vendégbarátnak kijár a nőfelajánlás.

– Derék asszony a feleséged – feleltem. A boroskancsó felé nyúltam, aztán valahogy mégis inkább a pálinkás butéliát szellőztettem; túl voltunk már a házigazdát méltató verseken. Ám Rökömec makacs ember volt: ha egyszer fejébe vette, hogy a végére jár a dolognak, nehéz lett volna eltántorítani tőle.

– Megtalálod itt a párját.

Oly soká időztem volna, hogy már hozzám kötik a lovat? – oldottam volna tréfával komoly beszédét, de a molnár nem hagyta magát.

– Vinni is lehet.

– Párjával szedtek káposztát a lányai, molnár uram? – Az ital csalta ajkamra a konok, durva élcet, de legalább Rökömec is megértette végre, hogy rossz lóra tett. Csönd telepedett közénk, aztán...

– Az asszonyokra – emeltem meg az üveget, s ez áldomás után hosszan, bőségesen csurgott alá gigámon a tűz, míg a molnár elméjének malmában komótosan, kíméletlenül öröltek a súlyos kerekek.

„Fölös rejtőzködni, minek tettetek, s minek alakoskodni. Az előtt, ki legteljesebb bizalmába fogadott” – ötlött fel bennem akkor.

– Láttam a várat fénykorában – szóltam. – Itt szolgáltam. Aki parancsolt nekem, aki után szaglászni küldtek, eretnecség gyanúja miatt, őt ide vezényelték, hát követtem. Volt kiút. Kellott lennie, mert magam is itt vagyok, s még néhányan. Ha volt is, a várnagy nem hagyta, hogy bárki tudomást szerezzen róla...

– Katona vagy magad is – szakított félbe.

– Több annál.

A marakodó az asztallap végén hevert. Alig karnyújtásnyira kettőnk közt.

– Ugyanaz a kórság emészt, katona uram?

– Más az, amitől a magunkfajta tart – folytattam. – Az ostrom utolsó óráiból, az utolsó betörésből és a *dzsauhárból* alig valamire emlékszem. Várandós asszonyok méhéből vágattam ki a gyermekeket: elkerüljék a pogány kezet keresztlehetlenül. Kitüntettek. Aztán évekig marasztaltak még eretnecség gyanújával, amiért híven szolgáltam Szikrányt, amíg utána kémkedtem.

Ezúttal ő nyúlt a boroskancsó felé:

– Felépül a Salapi vár...

– Fel – emeltem ismét számhoz a palackot, ám ezúttal csak egy kortyintásnyira.

– Katonák jönnek – mondta.

Bólintottam:

– Most, hogy újra zászló leng a Salapi váron.

– Bizonyos, hogy hamarost felelet érkezik a hívásra, talán odaátról.

– Hát! Még szép. Így kell lennie.

– Ha megengedi – szólt Rökömec –, talán csak túl sokáig szolgált másokat. Ideje, hogy magát szolgálja, hogy szabad ember legyen.

A múlt és a jövő árnya fészkelte magát a szoba mécszlángja köré.

– Akárhogy is – mondtam –, így vagy úgy, de visszatérek.